

Upgraded
Comprehensive
Patient
Care

REPUBLIKA SLOVENIJA
SLUŽBA VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE ZA RAZVOJ
IN EVROPSKO KOHEZIJSKO POLITIKO

Obravnava presnovnih motenj in debelosti v referenčni ambulanti družinske medicine

Milena Kovač Blaž

Univerza v Ljubljani

Mestna občina
Ljubljana

Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije –
Zveza strokovnih društev medicinskih sester,
babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije

Učni cilji

- Seznaniti se s presnovnimi motnjami
- Razumeti vzroke za nastanek debelosti
- Razumeti ITM, orodje, ki napoveduje tveganje za razvoj bolezni
- Sposobnost enostavno opredeliti prekomerno telesno težo in debelost ter primerno ukrepati
- Ustrezno obravnavati bolnika z debelostjo kot kronično boleznijo

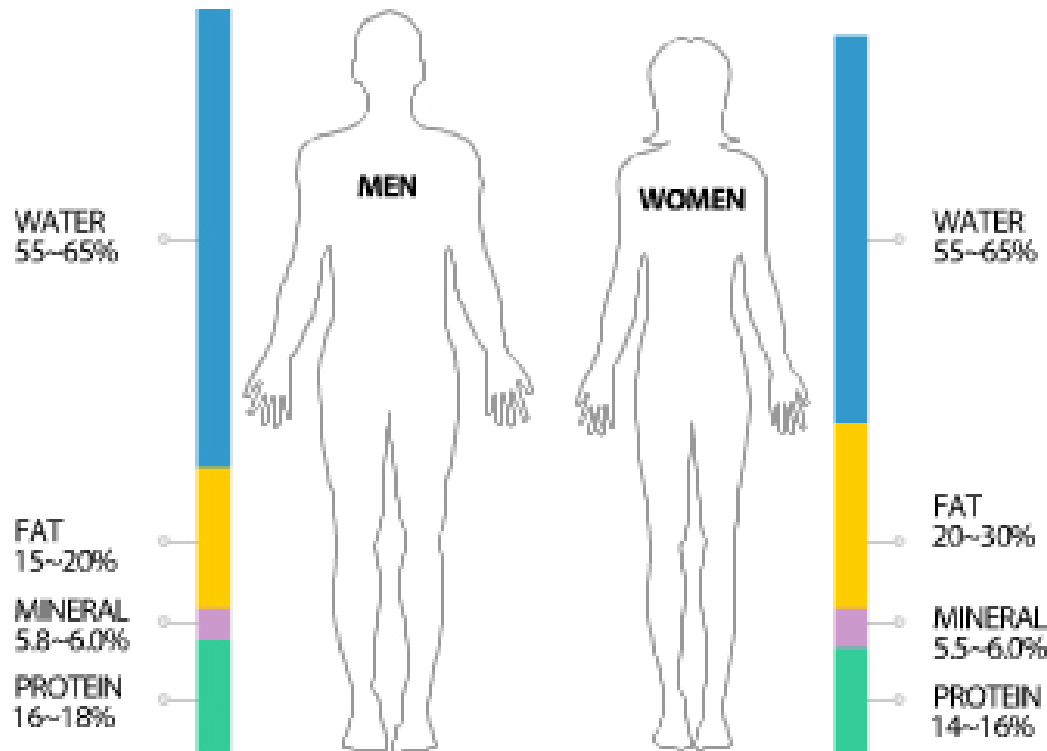

ITM = 30,16   ITM = 30,16

Telesna sestava

For Adults

Upgraded
Comprehensive
Patient
Care

Active

Inactive

Prehranske in presnovne motnje.

Upgraded
Comprehensive
Patient
Care

Podhranjenost

Stradanje (AN, stradanje)

Kaheksija (Kronično vnetje,
izguba telesne teže
(maščevja in mišic)

Sarkopenija (Zmanjšanje mišične
mase in funkcije,
sarkopenična debelost)

Krhkost (zmanjšanje mišične funkcije,
zmanjšanje TT, ranljivost starejših)

Motnje mikroelementov

Prehranjenost

Prekomerna teža,
debelost

Konceptualno drevo prehranskih in presnovnih motenj (Clinical Nutrition, 2015)

Debelost

- Definicija debelosti
- Epidemiologija in tveganje za zdravje
- Cilji zdravljenja
- Načini zdravljenja debelosti
- Uspehi kratkoročnih in dolgoročnih programov hujšanj
- Pomen vzdrževalnih programov
- Protokol obravnave debelosti v RADM

Definicija debelosti

- Prekomerno kopičenje maščobnega tkiva
- Debelost je kronična presnovna motnja, več vzročna bolezen, bolezen odvisnosti, psihosomatska bolezen, civilizacijska bolezen.

Tako kot druge kronične bolezni potrebuje dolgotrajno obravnavo.

Ugotavljanje debelosti

- Po priporočilih WHO se zaradi enostavnosti uporablja ITM (kg/m^2) indikator prehranjenosti Pozor!! ne upošteva telesne strukture, optimalen ITM se razlikuje med bolnimi in zdravimi, optimalen ITM se s starostjo spreminja)
- Obseg pasu (razporeditev maščob in tveganje za metabolne zaplete) > 94 -102cm moški
> 80 - 88cm ženska
- Ocena telesne sestave (delež puste telesne mase, delež maščevja, voda) 16-25% ženske
12-18% moški

Indeks telesne mase, ITM

- **WHO classification of obesity ***

	Overweight	Obesity Class I	Obesity Class II	Obesity Class III
BMI (kg/m²)	25-29.9	30-34.9	35-39.9	≥ 40

- (***super* Obesity: BMI ≥ 50 (kg/m²)**)
- (***extreme* Obesity: BMI ≥ 60 (kg/m²)**)

Obseg pasu

> 94 -102 cm pri moških

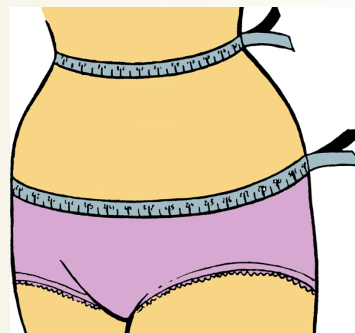
> 80 -88 cm pri ženskah

Razmerje pas boki

> 0.95 pri moških

> 0.8 pri ženskah

= meja, ki označuje signifikantno povečano KVO tveganje

Epidemiologija

- Incidenca debelosti in prekomerne TT v razvitem svetu (2,3 bilj.) in Evropi narašča.
- V Sloveniji se ne povečuje delež prekomerno prehranjenih, povečuje se delež debelih in zelo debelih, zlasti moških.

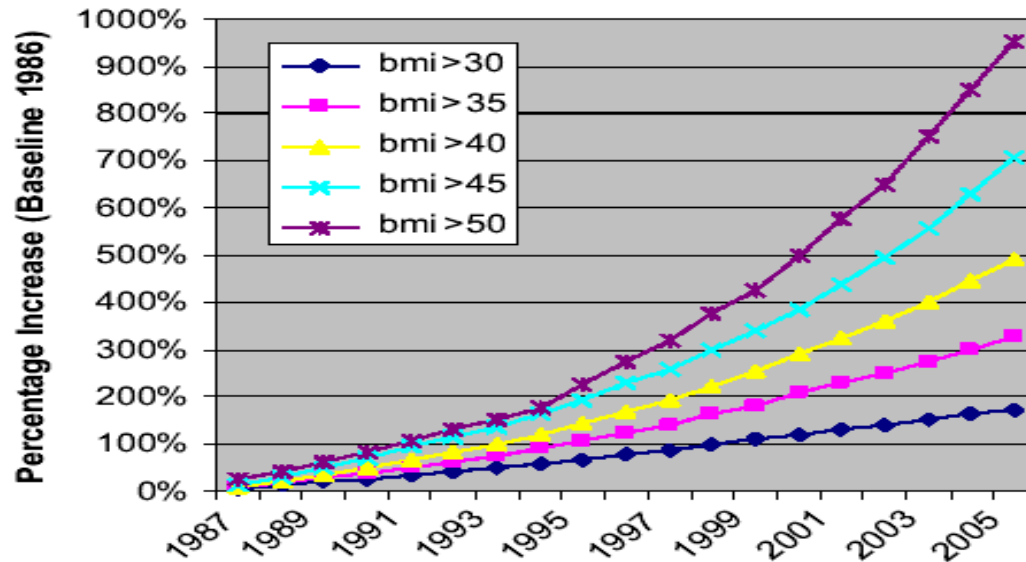
podatki raziskave CINDI (Trendi v raziskavah CINDI), 2014

delež prekomerno prehranjenih – 37,2%

delež debelih - 17,4%

prekomerna telesna teža pri mladostnikih - 10-14%

Epidemiologija debelosti

Figure 1 Percentage increase in BMI categories since 1986 (source: Behavioral Risk Factor Surveillance Survey; results adjusted for changes in population demographics to be comparable to 2005 demographics).

Overall prevalence of severe obesity:

- **USA: 2.2% (2001) ⇒ 3.07% (2005)⁽¹⁾ ⇒ 5.7% (2007-2008)⁽²⁾**
- **UK (men): 0.2% (1993) ⇒ 0.8% (2001)⁽³⁾ ⇒ 1.5% (2006)⁽⁴⁾**
- **UK (women): 1.4% (1993) ⇒ 2.6% (2001)⁽³⁾ ⇒ 2.7% (2006)⁽⁴⁾**

(1) Sturm R, Public Health, 2007; (2) Flegal KM, JAMA, 2010; (3) Rennie KL, Obesity Rev 2005; (4) National Statistics TIC. Leeds: The Information Center, 2008

Epidemija debelosti - globalni zdravstveni problem

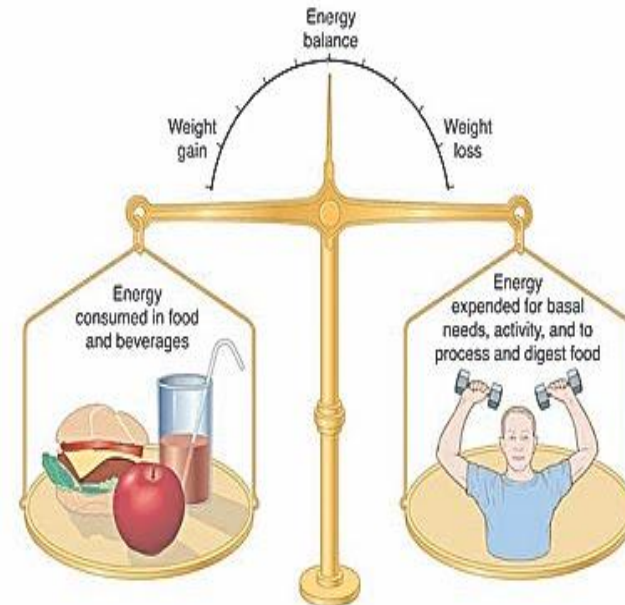

- **Dejavniki, ki vplivajo na nastanek debelosti:**
  - Kronično prekomeren vnos hrane (najpomembnejši)
  - Vloga genov
  - Sedeč način življenja, pomanjkanje gibanja IN spanja
  - Dejavniki okolja (debelilno okolje)
  - Debelost pri starših
  - Socialni dejavniki, psihološki dejavniki
  - Teža ob rojstvu
  - Drugi dejavniki tveganja, fruktoza (> 50g/dan), 74% živil ima dodan sladkor

Etiologija: neuravnotežen prehranski vnos

- Vnos > Poraba
- Vnos: hrana in pijača
- Poraba:
  - Bazalni metabolizem (glavni del)
  - Gibanje (variira)
  - Termični učinek hrane(presnovni procesi)

Debelost in tveganje za zdravje

- **DT** za številne bolezni: KNB, nekatere vrste raka, bolezni dihal, osteoartroza, poveča tveganje za razvoj demence
- **Abdominalna debelost** je neodvisni dejavnik tveganja za razvoj metabolnega sy in KNB

Vloga maščevja

- Maščevje je endokrino tkivo.

Normalno prehranjen človek → majhni adipociti → spekter hormonov(adiponectin) → varovalno pred insulinsko rezistenco in aterogenezo,

- Debel človek, visceralno maščevje → proinflammatory cytokini(TNFalfa, interleukin6) → **KRONIČNO VNETJE**

Debelost in metabolični zapleti

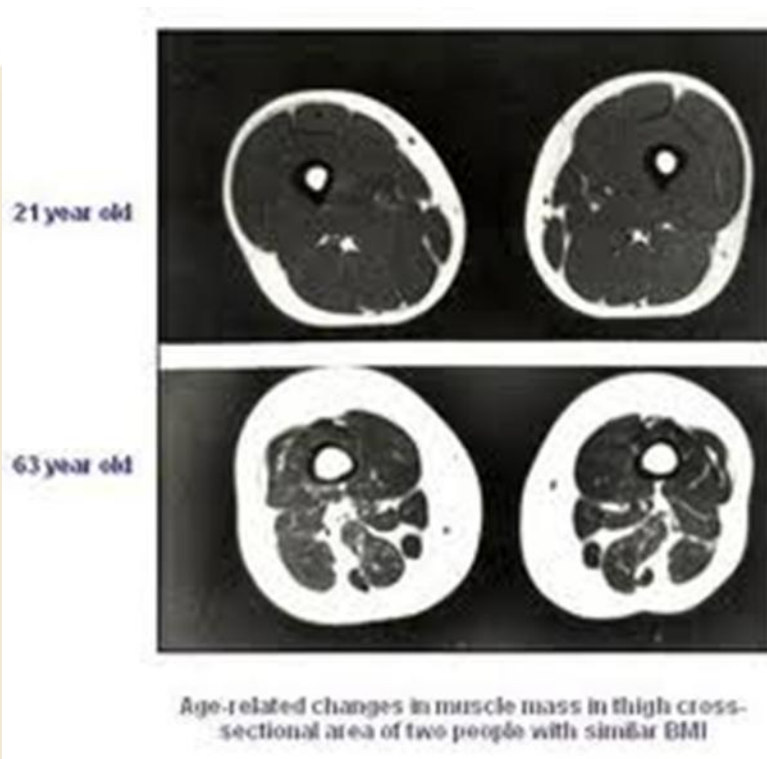
Metabolic and organ changes connected with chronic overnutrition

- Production of fat, steatosis of liver, muscles and pancreas
- Obesity
- Excessive secretion of fat cell hormones fatty acids and cytokines
- Insulin resistance
- Metabolic syndrome incl. type 2 diabetes, hypertension and hyperlipidemia
- Impaired coagulation and fibrinolysis – thrombotic complications
- Sterility and hormonal disorders
- Sleep apnea syndrome
- Respiratory failure
- Impaired regeneration and wound healing
- Infections
- Atherosclerosis, endothelial dysfunction, cardiovascular diseases
- Oxidative stress
- Obesity related tumors
- Diabetes mellitus
- Depression

Sarkopenična debelost

- Telesna masa se veča na račun povečanja maščevja in zmanjševanja mišic v telesu.

- 0,4 – 0,8 kg /10 let
- Po 50. letu menopavza
- staranje
- bolezni

Mišična masa je presnovna banka

Presnovne značilnosti sarkopenije

Upgraded
Comprehensive
Patient
Care

- Intramuskularna akumulacija maščob
- Motnje funkcije mitohondrijev
- Insulinska resistenca

*Presnovne posebnosti debelosti in sarkopenije
so istosmerne*

*Bedrest in sarcopenia, Cooker, Wolfe curr Opin in Clin Nutr and
Met Care, 2012*

Inui A, Meguid MM.

Cachexia and obesity: two sides of one coin?

Curr Opin Clin Nutr Metab Care. 2003 Jul;6(4):395-399.

Presnovne spremembe pri debelosti

DEBELOST JE povezana s številnimi kroničnimi boleznimi in presnovnimi motnjami

- hiperinsulinemija,
- insulinska rezistenca,
- hiperglikemija,
- spremenjena presnova nekaterih hormonov.

→ **značilne presnovne motnje pri kroničnih katabolnih stanjih, ki povzročajo razvoj kaheksije**

Debelost in umrljivost

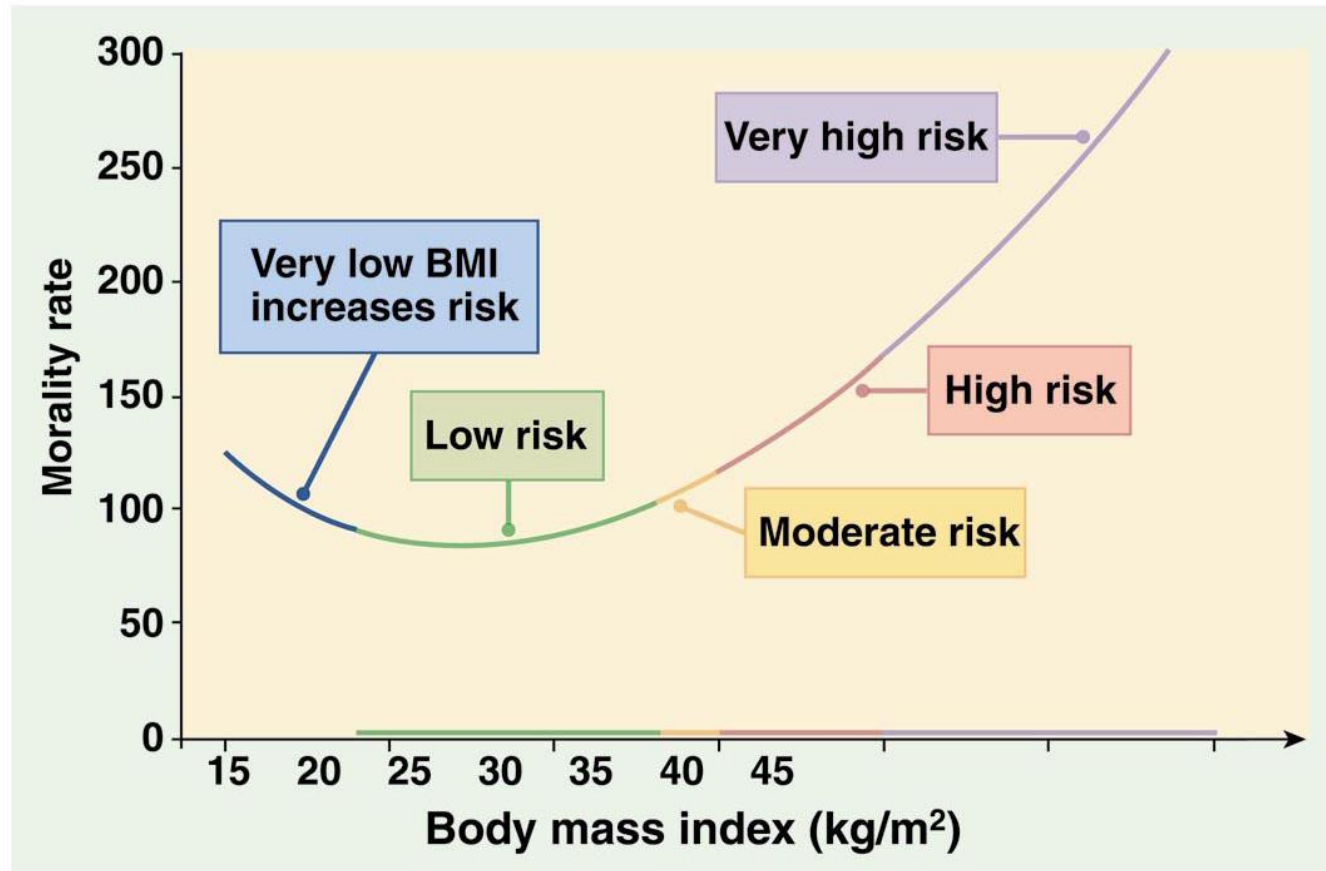
- Debelost skrajšuje pričakovano življenjsko dobo.
- Ogroženost za zdravje narašča s številom let povečane telesne teže. (Bolj kot trenutno izračunani ITM je poveden profil gibanja ITM skozi življenjsko obdobje!) [Mladostniki naj vstopijo v odraslo obdobje z normalnim ITM!!](#)
- **Priporočeni ITM** (glede na tveganje za povečano umrljivost)

Splošna zdrava odrasla populacija: ITM +/- 25

Paradoks debelosti → ***bolniki ITM okoli 30***

Starostnik ITM 27, ITM nad 30 se tveganje povečuje izrazito, še izraziteje ITM > 40 in ITM < 18.

Klinični pomen prehranjenosti

Učinkovitost shujševalnih programov

- Objavljenih več kot 30.000 diet in načinov hujšanja
- Diete so učinkovite dokler se jih držimo
- Kratki programi hujšanja so dolgoročno neuspešni (po petih letih le 10 do 20% uspešnih vzdrževalcev)

VZROK : *NEUPOŠTEVANJE* KOMPLEKSNOŠTI VZROČNIH DEJAVNIKOV – *PRE- KRATEK ČAS VZDRŽEVANJA IN PODPORE SPREMEMBAM* ➡ VISOKA STOPNJA RECIDIVOV

Smernice za obravnavo debelosti

- 2013 AHA/ACC/TOS Guideline for the Management of Overweight and Obesity in Adults
- **Cilj:** izboljšanje DT in izboljšanje zdravja
- **Zdravljenje upošteva:** lastnosti in zdravstveno stanje posameznika in določi posamezniku primeren cilj
- **Temelji na:** oceni motiviranosti za spremembo
  - zmerni omejitvi dnevnega kaloričnega vnosa
  - povečani telesni dejavnosti
  - uporabi vedenjsko kognitivnih tehnik
- Začetnemu programu naj sledi **čim daljši vzdrževalni program ali spremljanje udeležencev!**
-

Cilj zdravljenja debelosti, prilagojen posamezniku

Upgraded
Comprehensive
Patient
Care

- Zmanjšati telesno težo do stopnje, ki zmanjša tveganje za zdravje (**3% do 5% zmanjšanje teže**: zniža nivo trigliceridov, krvni sladkor, HbA1c, zmanjša tveganje za razvoj SB), **več kot 5% zmanjšanje teže** zniža krvni tlak, zniža LDL holesterol in zveča HDL holesterol, zniža trigliceride in krvni sladkor)
- **Preprečevanje izgube mišične mase**
- Vzdrževanje nižje teže ali za nekatere le preprečevanje pridobivanja na teži
- Izboljšanje kvalitete življenja

Osnove zdravljenja

Vseživljenjska sprememba

Prehranske
navade

Navade
gibanja

Metode

Oblikovanje programov, ki pomagajo pri spreminjanju navad

Multidisciplinarni pristop

- ⇒ Prava prehrana
- ⇒ Gibanje
- ⇒ Vedenjska terapija

**Vzdrževalni
programi**

Diete

- **Very-low-calorie Diets (VLCDs)**
- ≤ 800 kcal/d, ne več kot 8 tednov, nadzor zdravnika, pred bariatričnimi posegi
  - 70-100 g proteinov/d (mleko, soja ali jajca)
  - 80 g OH/d
  - 15 g maščob/d
  - 100% RDA vitaminov, mineralov
  - ! Vsaj 2 L/d ne kaloričnih napitkov
- **Low-calorie Diets (LCDs)**
  - 1000-1500/1800 kcal/d
  - Prava prehrana(beljakovine 15- 25%, maščobe 25-30%)
  - ⇒ OK: zelenjava, žitarice, ribe, perutnina
  - ⇒ ↓: maščobe v prehrani (olje, maslo , sir, mastno meso,)
  - ↓: enostavne OH

Very-low diete VLCD: stranski učinki

Utrujenost	35%
Zaprtje	33%
Slabotnost	20%
Slabost	13%

(1)

Napenjanje, bol. v trebuhu	10%
Diareja	9%
Glavobol	6%
↑ uric acid	10%
↑ jetrni encimi	39%

**Izguba mišične =
funkcionalne mase**

Tveganje za razvoj žolčnih kamnov (12-25%),
cholecystectomy v 25-50%

Breakfast: 300 calories

Lunch: 400 calories

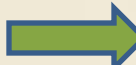
Dinner: 600 calories

Evening snack: 2 400 000 calories

Diete ali prava, uravnotežena prehrana?

- Dieta je ena sama, PRIMERNA, URAVNOTEŽENA PREHRANA, porazdeljena v več obrokih preko dneva. Pri tem upoštevamo posameznikovo dnevno porabo energije in njegove zdravstvene posebnosti.
- Omejitev dnevnega ENERGIJSKEGA vnosa (500-1000kcal)
- Režim prehrane , nekateri 5 obrokov, drugi, potrebujejo rigidnejši režim – 3 obroke, predpisani jedilniki ali možnost samooblikovanja dnevnih obrokov
- Povečanje beljakovin in zmanjšanje OH v prehrani, manj spodrsaljajev

Telesna dejavnost

- **Telesna aktivnost, neodvisno od učinka na maščevje, izboljša:**
  - Lipidni profil (HDL/LDL holesterol, trigliceridi)
  - Občutljivost na insulin
  - Krvni tlak
  - Psihofizično počutje
- **Telesna aktivnost brez omejitve energijskega vnosa nima pomembnega učinka na znižanje telesne teže, kadar telesna aktivnost ni zelo intenzivna in se ne izvaja vsak dan . Učinki gibanja vplivajo spontano nižji energetski vnos.(metabolne spremembe maščevja)!!**

Skeletna mišica

- Izvajanje gibov
- Endokrini organ, med izvajanjem gibov izloča citokine (miokine) → **PROTIVNETNI UČINEK IN PRESNOVNE SPREMEMBE**, ki zmanjšujejo tveganje za nastanek presnovnih bolezni in KNB.
- Mišično tkivo– večji porabnik energije v mirovanju
- Zaloga beljakovin

MIŠICA NAJ DELA IN DOBI USTREZNO HRANO!

Upgraded
Comprehensive
Patient
Care

Telesna vadba

- **TELESNA VADBA + zmanjšani kalorični vnos → izguba teže večja za 20%**
- **13.3 vs 9.9 kg initial weight loss**
  - **6.7 vs 4.5 kg weight loss after 1 y**
- (Curioni CC. Systematic review on 6 trials directly comparing diet alone and diet+exercise, Int J Ob 2005)
- **VPLIV VADBE NA VZDRŽEVANJE TEŽE**
  - **2.29 kg of difference in 1-2 yrs time point**
  - **1.78 kg of difference in > 2 yrs studies**
- (Wu T. Meta-analysis of 18 trials comparing diet alone and diet+exercise, Ob rev 2009)

**Redna, primerno intenzivna vadba je pomemben napovedni dejavnik za vzdrževanje telesne teže po končanem hujšanju
(Position Stand of the American College of Sports Medicine, 2009)**

Elementi vadbe

Elementi vadbe

Priporočila

Pogostnost vadbe

vsaj 3-5 krat tedensko. Poudarek na redni vadbi!

Intenzivnost vadbe

V začetku aerobna vadba nizke intenzitete(v začetku 50-60%, nato 60-70% maksimalne zmogljivosti).
Večji poudarek na trajanju, kot intenzivnosti. Začnimo z vadbo proti upor, ki zvečuje občutljivost mišice na beljakovine.

Čas

30 do 60 min
Enaki učinki, daljše ali več krajših vadb preko dneva.

Tip vadbe

Prilagojena ljudem s povečano težo(hoja, vadba pod nadzorom, plavanje).

Opredeliti in razumeti vzroke debelosti

POMOČ PRI SPREMINJANJU NAVAD

KAJ spremeniti

KAKO spremeniti

Vloga terapevta - ustrezno empatičen, vztrajen, zavzet, odgovornost za spremembo je na posamezniku.

Elementi spreminjanja vedenja

Upgraded
Comprehensive
Patient
Care

Samonadzor(prepoznava vedenja)

- Nad uživanjem hrane in pijače
- Telesne dejavnosti
- Telesne teže

Določitev cilja

- Majhni merljivi cilji, v začetku enostavni

Kontrola nad sprožilnimi dejavniki

Prenajedanja in neaktivnosti, čustvene stiske , stres
PREPOZNAVANJE VZROKOV IN OVIR!

Vedenjska terapija

Kognitivna terapija

- Pomaga pri samonadzoru, pri zavedanju in spreminjanju dejavnikov, čustvenih stanj, ki sprožijo nezdravo prehranjevanje in neaktivnost.

Podpora okolice, pomen skupine, družine

- Druženje ljudi z podobnimi problemi, sodelovanje družine
- Pomoč pri vztrajanju na bolj pravilnem prehranjevanju, pri vključevanju v gibanje

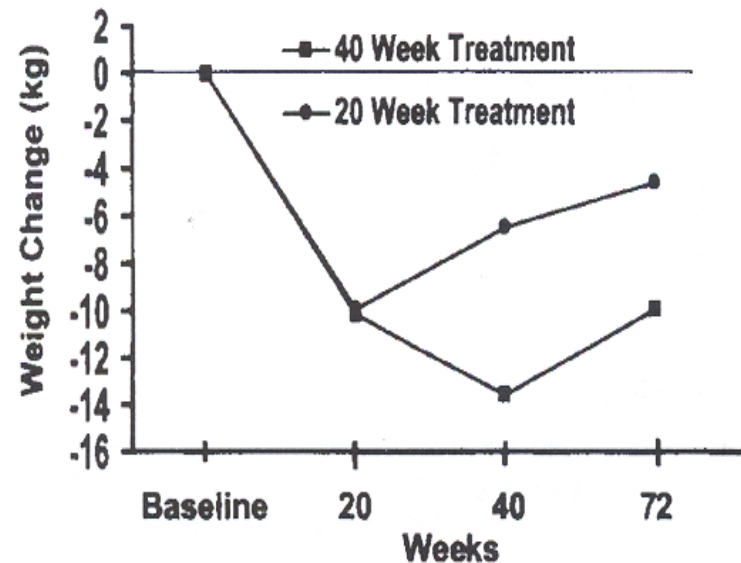
Pohvala

- Boljše počutje, lažje gibanje, zvečanje mišične mase, boljša samopodoba, pohvale terapevta
- Spodbujanje dejavnosti, ki čustveno bogatijo

Vzdrževanje telesne teže

- Začetni izgubi telesne teže po 4 do 6 mesecih sledi plato, nato večinoma ponoven porast teže
- Cilj pomoči pri vzdrževanju teže :
- preprečiti ponoven porast teže.
- Uspešno zdravljenje:
- po 1 letu še vedno 5do 10% - TT
- ali ne pridobiti več kot 2do3kg v dveh letih

Perri MG, J Cons Clin Psych, 1989

Dejavniki, ki vplivajo na uspeh zdravljenja debelosti

Vedenjski in psihološki dejavniki

Vztrajanje v programu, vključitev v vzdrževalni program

Ponavljanje novih navad, dokler ne postanejo stabilnejše, zmernost in samozaupanje

Vzdrževalni programi

- Tim strokovnjakov
  - *Zdravnik, DMS, diatetik, prof.tel.vadbe, strokovnjak usposobljen za kogn. vedenjsko terapijo, psiholog*
- Trajanje vzdrževalnih programov, vsaj 6 mesecev (debelost je kronična bolezen):
  - Reden nadzor
  - Lahko elektronski ali tel. kontakti
  - Občasno pregled dnevnikov prehranjevanja in gibanja
  - Predpis telesne aktivnosti (intenziteta, trajanje)
  - Treening tehnik, ki preprečujejo spodrsaljaje

V primeru neuspeha vključitev v bolj intenzivne programe zdravljenja debelosti ali ponovno vključitev v osnovni program

Neuspeh vzdrževanja teže

- nezadovoljstvo z doseženo težo
- pogosta hujšanja
- visoka maksimalna teža kadarkoli v življenju
- slaba samopodoba, depresivna stanja
- pomanjkanje pozornosti nad kontrolo teže
- dihotomni (črno belo) način razmišljanja
- premalo spanja in neredno prehranjevanje
- obvladovanje razpoloženja in stresnih dogodkov s hrano

Uspešni vzdrževalci

- Dober samonadzor nad razpoloženjem
- Redno uživanje zajtrka in obrokov (3 ali 5)
- Količinsko se pri obroku znajo omejiti
- Telesna aktivnost vsaj 1 uro na dan
- Narcisoidnost v pozitivnem pomenu
- Reden nadzor nad težo

Obravnava debelosti v RADM

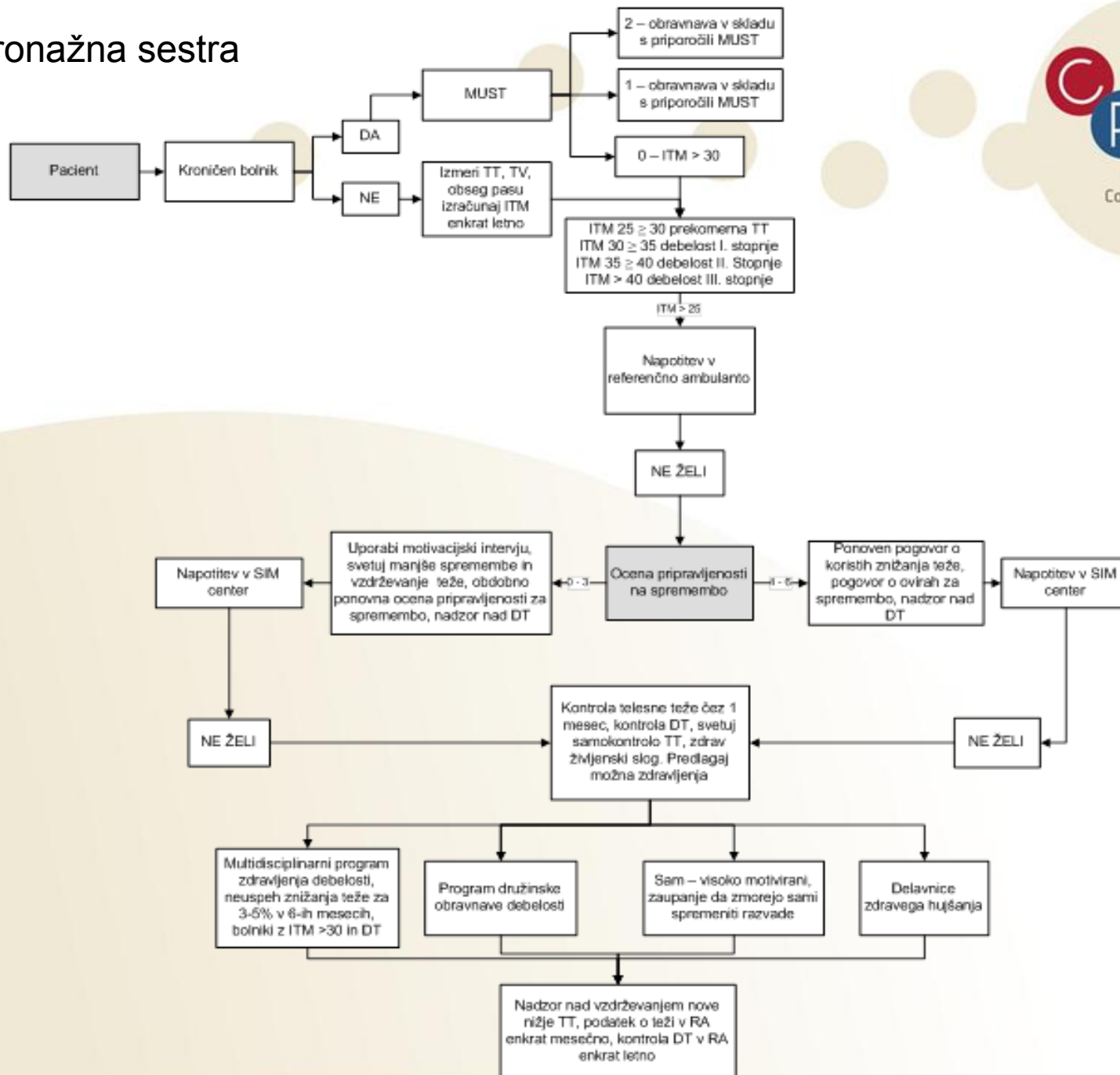

Upgraded
Comprehensive
Patient
Care

- Prepoznati osebe, ki imajo zaradi povečane telesne teže visoko tveganje za zdravje
- Svetovanje, obravnava in zdravljenje debelosti
- Spremljanje

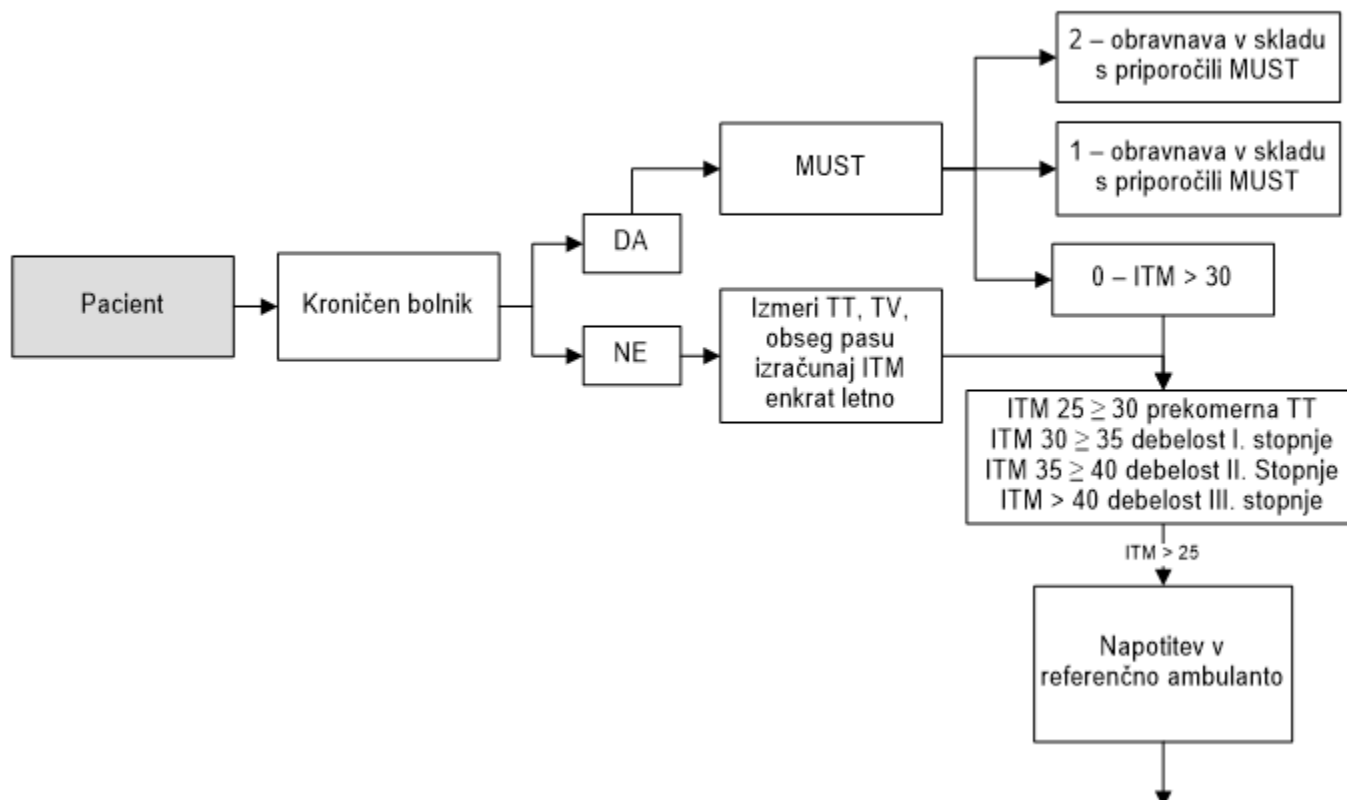

Patronažna sestra

Upgraded
Comprehensive
Patient
Care

1. Presejanje

- A) **DMS enkrat letno izmeri TV in TT, izračuna ITM**
- Pri osebah z ITM med 25 in 35 izmeri obseg pasu

- B) **Pri kroničnih bolnikih** (KOPB, rak, Geik bolezni, ledvične, jetrne, nevrološke b, nedavni odpust iz bolnice), starostnikov in socialno ogroženih, DMS ali patronažna sestra na domu oceni stanje prehranjenosti s presejalnim orodjem MUST

Presejanje

Rezultat MUST – srednje in visoko tveganje, DMS v ambulanti ali patronažna sestra na domu:

- svetuje ustrezne prehranske ukrepe
- določi cilj prehranske obravnave (npr. preprečitev nadaljne izgube teže, izboljšanje fizične moči, izboljšanje dnevnih aktivnosti...)
- določi časovno spremljanje prehranskega statusa
- **Rezultat MUST – nizko tveganje :**
- ponovno presejanje čez eno leto
- ITM > 30 ----- obravnava debelosti

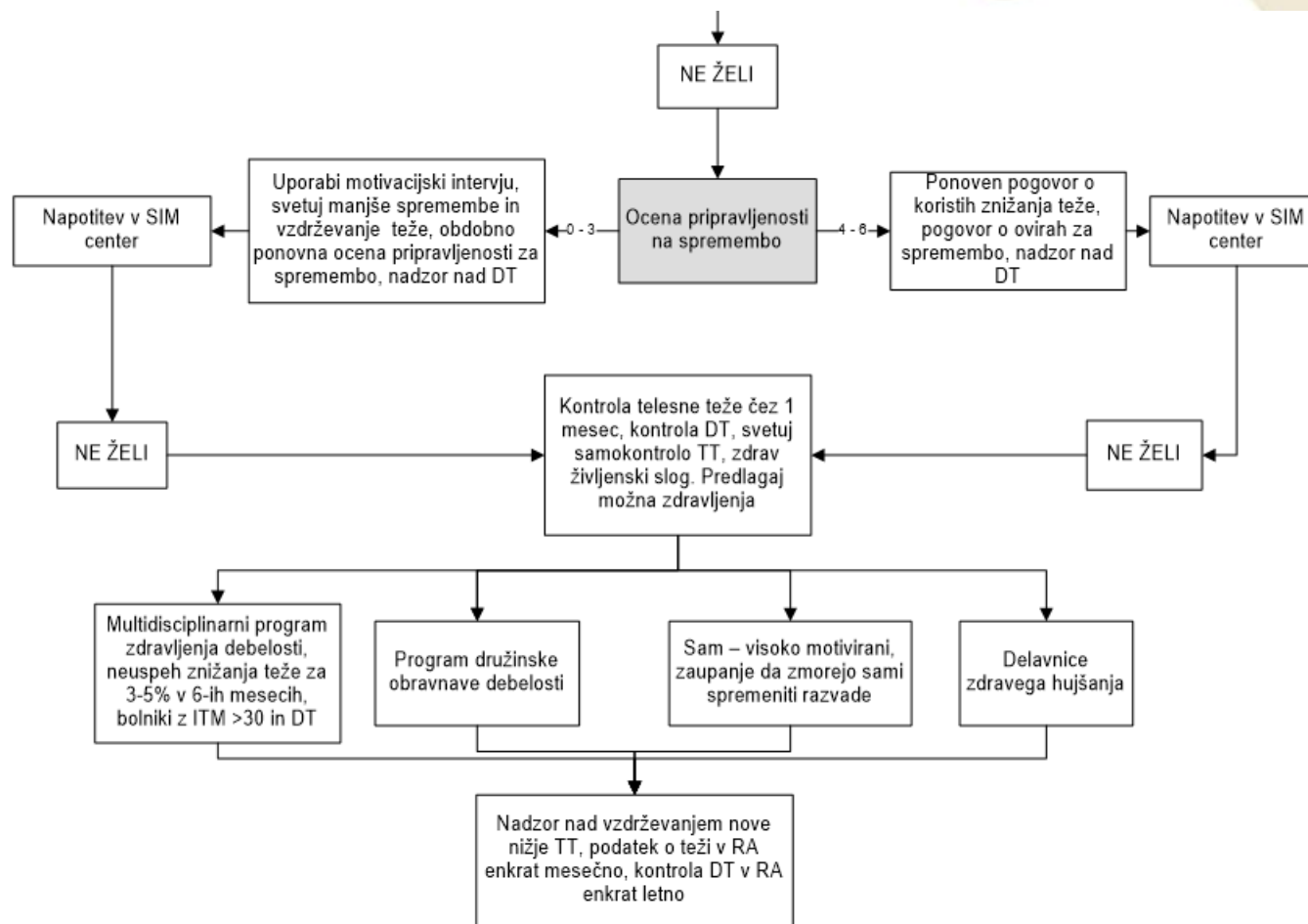
2. Opredelitev stopnje debelosti

- DMS opredeli stopnjo debelosti glede na ITM.
- ITM 25 > 30 prekomerna TT
- ITM 30 > 35 debelost I. stopnje
- ITM 35 > 40 debelost II. stopnje
- ITM > 40 debelost III. stopnje

Upgraded
Comprehensive
Patient
Care

9

6. Ocena pripravljenosti za spremembo

- S pomočjo dveh evaluacijskih lestvic od 0 do 10.
- 1) Kako pomembno je pacientu, da zniža TT
- 2) Kako se čuti pripravljenega, da zmanjša TT

- Rezultat < 3 .....pripravljenost za spremembo je nizka (uporabi motivacijski intervju ali usmeri v SIM center (kontrola pripravljenosti za spremembo po enem letu).
- Rezultat med 3 in 6 ... negotovost, pogovor za in proti ali usmeriti v SIM center (kontrola pripravljenosti za spremembo po enem letu)
- Rezultat > 6..... Skupaj z pacientom, DMS in zdravnik določijo cilj in način zdravljenja

Možna zdravljenja

- **Sam**, pri visoko motiviranih in visoko stopnjo samozaupanja za spremembo starih navad (kontrola teže v RADM enkrat mesečno)
- **Delavnice zdravega hujšanja** (ITM > 25 z DT, ITM > 30 brez DT) skupinska terapija, dodatna telesna aktivnost)
- **Program intenzivne multidisciplinarne obravnave** (ITM > 30 z DT, ITM > 35 z DT, ITM > 40 pred bariatrično terapijo, neuspešna zdravljenja)

Možna zdravljenja

- **Družinska obravnava debelosti**, v primeru , da je z debelostjo obremenjenih več članov družine; partner, otroci.

Osebe nepripravljene na spremembo

- DMS ali zdravnik svetujeta
- postopno manjše spremembe razvad (izbira živil, režim, zajtrk)
- spodbujanje h rednem gibanju
- izogibanje dodatnemu zvišanju TT
- redna kontrola TT
- ponovno ocena pripravljenosti na spremembo, nadzor ostalih DT

Nadzor nad vzdrževanjem nižje teže

Upgraded
Comprehensive
Patient
Care

DMS

- Poudarek na pravi, uravnoteženi in energijsko prilagojeni prehrani
- Gibanje 200 do 300 min na teden(**mišična masa**)
- Podpora začetim spremembam= pogost kontakt z DMS (el. pošta 1-krat mesečno), na 6 mesecev ocena tt, obseg pasu, **telesna sestava**, nadzor na ostalimi DT

Metoda zdravljenja debelosti

Temelji na vztrajanju za spremembe
prehranskih in gibalnih navad

Metoda

- multidisciplinarni pristop:
- zmerna omejitev kaloričnega vnosa
- redna, posamezniku primerna telesna dejavnost
- vedenjsko kognitivna terapija (samokontrola vedenja)
- ureditev spanja, čuječnost, dobra samopodoba

Zaključek

- Debelost je vnetna, kronična presnovna bolezen. Potrebuje dolgoročno, multidisciplinarno obravnavo izobraženih strokovnjakov.
- Patronažna sestra je dragocena vez med pacientom , njegovo družino in njegovim zdravnikom.
- S pomočjo ocene prehranskega stanja, nasveti, spremljanjem in vzpodbudo, pomeni bolniku izjemno podporo izidu njegovega telesnega in duševnega zdravja.

- Dobro vemo, da to kar delamo, ni drugega kakor kapljica v morje. A če ne bi bilo te kapljice, tudi morja ne bi bilo.

HVALA !

